

Главные статьи расходов:

1. Ежемесячное безвозмездное вспомоществование неимущим товарищам по 6 рублей.

2. Плата за право торговли, наем торговых помещений, закупка товаров.

3. Приобретение книг как научных, так и литературных на разных языках.

Структурно кружок строился следующим образом. Десяток студентов и фу-туров, живущих по-соседски, избирали десятника. Избранный сотник представлял интересы десяти десятков. Кроме того избирались кассир, библиотекарь и по 1 помощнику к ним, а также, в конце учебного года, 3 члена для всеобщего контроля.

М. Маркс отмечает в своих воспоминаниях то, что кончившие университетский курс и остающиеся на жительство в Москве, большей частью, не выходили из кружка и оплачивали соответствующий своим доходам налог. Богатая библиотека была тут главной приманкой. Но они не входили в счет сотен и десятков и, не имея голоса на сходке, не могли быть избираемы ни в какие должности [1, с. 163]. Кроме непосредственно студентов в кружок входили без малейшего различия обязанностей и так называемые футуры (будущие студенты – В.Г.).

Заключение. Студенческие кружки в Виленском и Московском университетах значительно содействовали росту творческих способностей молодежи, укрепляли нравственные начала юношества, являлись центрами интеллектуальной и общественной жизни того времени.

Список литературы

1. Федосова, Т.Ф. Воспоминания Максимилиана Маркса «Записки старика» / Т.Ф. Федосова // Исследования по истории польского общественного движения XIX в. – начала XX в.: сб. статей и материалов / Под ред. В.А. Дьякова [и др.] – М., 1971. – С. 154–196.
2. Маркс, М. Записки старика / Текст к печати подготовила И. Абрамова / Максимилиан Маркс // Віцебскі сшытак. – 1995. – № 1. – С. 74–77; 1996. – № 2. – С. 87–102; 1997. – № 3. – С. 137–147.

НАЙМЕННІ РАПУХІ Ў ГАВОРКАХ ПААЗЕР'Я

Т.А. Грачыха

Віцебск, УА “ВДУ імя П.М.Машэрава”

Вызначэнне дыялектных адрозненняў на ўсіх узроўнях мовы – адна з актуальных праблем дыялекталогіі. Мэта нашага даследавання – прааналізаваць дыялектны матэрыял для вызначэння супрацьстаўленых адрозненняў у абазначэнні такога прадстаўніка земнаводных, як рапуха, што дазволіць выявіць прычыны іх разнастайнасці і адрозныя асаблівасці ў параўнанні з літаратурнымі найменнямі і народнымі назвамі ў іншых гаворках Беларусі.

Матэрыял і метады. Крыніцай для даследавання паслужыў “Лексічны атлас беларускіх народных гаворак” [1, 346], лексікаграфічныя выданні, а таксама фактычны матэрыял, сабраны ў палявых умовах у населеных пунктах Віцебшчыны. Метады даследавання – апісальны і параўнальна-супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. На тэрыторыі Беларусі найбольш пашыранымі і вядомымі з’яўляюцца такія прадстаўнікі земнаводных, як жаба (лац. Rana) і рапуха (лац. Bufo). Распаўсюджаны такія віды рапухі, як рапуха шэрая, рапуха зялёная, рапуха чаротная [2, 358–359]. Адзначым існаванне міжмоўнай беларуска-рускай аманіміі ў вызначэнні паняцця жаба: бел. жаба – рус. лягушка, бел. рапуха – рус. жаба. Паводле лінгвагеаграфічных даследаванняў, найменні жаба і рапуха

ў большасці сваёй знаходзяць размежаванне ў народных гаворках, адпавядаюць сваім паняццям, з'яўляюцца найбольш пашыранымі на тэрыторыі Беларусі. Моўны аналіз дыялектнага матэрыялу паказаў, што для гаворак Віцебшчыны характэрны наступныя ўласналексічныя адрозненні ў абазначэнні рапухі: *рапуха* ж. (назва агульнавядомая ў беларускіх гаворках, у тым ліку і на Віцебшчыне, хоць больш кампактна бытуе ў заходняй частцы Беларусі) – *жаба* ж. (паводле лінгвагеаграфічных выданняў і сабранага намі фактычнага матэрыялу, найменне распаўсюджана ў гаворках Паазер'я, з'яўляецца вядомым на тэрыторыі Беларусі, але пераважае ва ўсходняй частцы нашай краіны) – *лягушка* ж. (назва адзначана ў Дубровенскім, Лёзненскім, Сенненскім, Шаркаўшчынскім раёнах Віцебшчыны, таксама спарадычна бытуе ва ўсходняй зоне Беларусі, засведчана ў Смаргонскім, Іўеўскім, Пухавіцкім раёнах) [1, 346; 3, 64; 4, 28; 5, 32] – *краснуха* ж. (найменне адзначана ў Сенненскім раёне) [4, 28] – *чараўніца* ж. (назва засведчана ў Полацкім раёне) [1, 346] – *паўзун* м. (намінацыя бытуе ў Верхнядзвінскім раёне) [6]. Параўн. дублеты, адзначаныя ў беларускіх гаворках: *варопаўка*, *варопавіца*, *варэпіша*, *курлапа*, *карапуха*, *корап*, *чарапаха*, *ведзьма рэпана*, *злёпыха*, *земляніца*, *балацянка*, *жаба рапуха*, *жаба рэпах* і інш. [1, 346; 3, 64; 5, 32]. Слова *варопаўка*, *курапа* і іх відазмяненні этымалагі звязваюць з назвай *рапуха* [7, 59, 63; 8, 503].

У гаворках Паазер'я выяўлены наступныя лексіка-фанетычныя адрозненні да вызначанага паняцця: *рапуха* ж. – *рапуга* ж. (назва адзначана ў Пастаўскім, Ашмянскім, Астравецкім раёнах) – *рыпуга* ж. (Астравецкі раён) – *рыпуха* (Браслаўскі раён) – *рабуха* ж. (Ашмянскі раён) [1, 346; 6, 3, 64]. Паводле лінгвагеаграфічных выданняў, фанетычныя варыянты пашыраны ў іншых беларускіх, а таксама славянскіх гаворках: *рэпуха*, *рупуха*, *ропуха*, *рапуга*, *хروطа*, *ріпуха*, *ропуха*; польск. *gorucha*, чэш. *gorucha*, славац. *gorucha* *gorichnaska*, *garichnaska*, укр. *ропавка*, *ропуха*, *коропавка*, *коропавиця* [1, 346; 3, 64; 5, 32]. Паводле М.Фасмера, слова *рапуха* славянскага паходжання ад *ropa* 'гной' [8, 503]. На думку А.А. Крывіцкага, намінацыя *рапуха* з'яўляецца магчымым балцкім субстратам [9, 146].

Вызначаны лексіка-марфалагічныя адрозненні да дублетаў: *жаба* ж. – *жабіна* ж. (Мёрскі раён); *лягушка* ж. – *лягуха* ж. (Верхнядзвінскі раён) – *люгашка* ж. (Лёзненскі раён); *паўзун* м. – *паўзуха* ж. (Сенненскі раён); *чараўніца* ж. – *чарадзея* ж. (Полацкі раён) [3, 64; 4, 28].

Лексіка-семантычныя адрозненні ўказваюць на выпадкі змешвання розных прадстаўнікоў класа земнаводных на аснове іх знешняга падабенства. Напрыклад, найменні *жаба* ж. 'жаба' і 'рапуха' адзначаны ў Віцебскім, Гарадоцкім, Бешанковіцкім, Дубровенскім, Полацкім, Расонскім, Мёрскім, Глыбоцкім раёнах [4, 28]. Намінацыя *лягушка* пашырана для абазначэння жабы ва ўсходняй дыялектнай зоне, у тым ліку і на ўсходзе Віцебшчыны, аднак дадзеная назва і варыянты *лягуха*, *люгашка* на адзначанай тэрыторыі спарадычна ўжываюцца і для намінацыі рапухі [3, 64; 4, 28]. Пераноснымі з'яўляюцца ўласнапаазерскія намінацыі *краснуха*, *паўзун*, *чараўніца*. Скура рапухі злёнай пакрыта чырвонымі кропкамі [2, 358], што пэўным чынам нагадвае хваробу з такой жа назвай. Рапуха па рухах нагадвае паўзуноў, да якіх адносяцца вужы, гадзюкі, паколькі яна не скача так, як жаба. Назвы *чараўніца*, *чарадзея* ўтвораны лексіка-семантычным шляхам праз перанос уласцівасцей чалавека на гэтых прадстаўнікоў земнаводных. *Чараўніцай* (*чарадзеяй*) называюць жанчыну, якая здольна чараваць, вядзьмарыць. Паводле народных паданняў, жаба – ведзьма, якая пасылае хваробы: ангіну, грудную жабу [10, 140], параўн. *ведзьма рэпана* 'рапуха' (Лельчыцкі раён)

[1, 346]. Ангiна i стаматыты таксама называюцца *жабай*.

Для абазначэння паняцця *рапуха* ўжываюцца i словазлучэннi – назоўнiкi з азначэннямi: *кароставая жаба* ж. (Верхнядзвiнскi раён); *къръватъя жаба* ж. (Гарадоцкi, Полацкi раёны); *зялёныя жаба* ж. (Мёрскi раён); *палявая жаба* ж. (Глыбоцкi раён); *ралеiная жаба* ж. (Вiлейскi раён); *паросная жаба* ж., *шэрая жаба* ж. (Глыбоцкi раён); *жаба-карабатка* ж. (Вiцебскi раён) [1, 346; 4, 28; 5, 32; 6]. Параўн. намянацый-словазлучэннi ў iншых беларускiх гаворках: *земляная жаба*, *палявая жаба*, *(рэпатая) рабая жаба*, *каравата жаба*, *жаба каралевата*, *корава жаба*, *курава жаба*, *каравая жаба*, *карава жаба*, *подподрубня жаба*, *подрубня жаба*, *пудрубна жаба*, *рэпана жаба*, *рэпавая жаба*, *жаба зымельна*, *шара жаба* [1, 346; 3, 64–65]. Азначэннi ў словазлучэннях, як i ў навукавай наменклатуры, указваюць на пэўнае вiдавое адрозненне прадстаўнiкоў земнаводных.

Заклучэнне. Найменнi *лягушка*, *краснуха*, *чараўнiца*, *чарадзеiка*, *паўзун* – спецыфiчныя паазерскiя намянацый *рапухи*. Як у беларускiх гаворках, так i ў гаворках Паазер’я асноўнымi супрацьпастаўленнямi з’яўляюцца лексiчныя дублеты *жаба* – *рапуха*. Паводле дадзеных АЛA, у абазначэннi паняцця *Bufo* на захадзе Беларусi пашыраны намянацый *ropuha i zaba*, у рускiх гаворках – *zaba*, у польскiх – *ropuha*, ва ўкраiнскiх – *ropuha i zaba* [5, 32]. Фактычны паазерскi матэрыял указвае на тое, што найменне *жаба* ў абазначэннi паняцця *Bufo* распаўсюджана на поўначы Беларусi. Назва *рапуха* больш вядомая ў заходняй i цэнтральнай частках Паазер’я. Даследчыкi вызначаюць беларуска-польска-лiтоўска-латышскае пагранiчча як асноўную лакалiзацыю слова *рапуха* [9, 146].

Спiс лiтаратуры

1. Лексiчны атлас беларускiх народных гаворак: у 5 т. – Т. 1: Раслiнны i жывёльны свет / Арашонкава Г.У., Бiрыла М.В., Груцо А.П. i iнш.; рэд. Бiрыла М.В., Мацкевiч Ю.Ф. – Мiнск, 1993.
2. Энциклапедыя прыроды Беларусi: у 5 т. /гал. рэд. I.П. Шамякiн. – Мiнск, 1983–1986. – Т. 4.
3. Жывёльны свет: Тэматычны слоўнiк / склад. В.Д. Астрэйка i iнш.; рэд. Л.П. Кунцэвiч, А.А. Крывiцкi. – Мiнск, 1999.
4. Грачыха, Т.А. Дыялектны тэматычны слоўнiк iхтыя- i герпетафаўны Беларускага Паазер’я / Т.А. Грачыха. – Вiцебск, 2006.
5. Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная / Междунар. ком. славистов, комис. общеславянского лингвистического атласа, АН СССР. Ин-т рус. яз.; гл. ред. Р.И. Аванесов. – М., 1988. – Вып. 1: Животный мир.
6. Слоўнiк беларускiх гаворак паўночна-заходняй Беларусi i яе пагранiчча: у 5 т. – Мiнск, 1979–1986.
7. Этымалагiчны слоўнiк беларускай мовы: [у 12 т.] / АН БССР, Ин-т мовазнаўства iмя Я. Коласа. – Мiнск, 1978–2008. – Т.2.
8. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4-х т. / М. Фасмер. – 2-е изд., стер. – М., 1986. – Т. 3.
9. Лексiчныя ландшафты Беларусi: Жывёльны свет / навук. рэд. Ф.Д. Клiмчук, I.Я. Яшкiн. – Мiнск, 1995.
10. Шанский Н.М. Краткий этимологический словарь русского языка / Н.М. Шанский, В.В. Иванов, Т.В. Шанская; под ред. чл.-кор. АН СССР С.Г. Бархударова. – М., 1975.